

IKONOSZTÁZ A VILÁG VÉGÉN (XII.)

DRAGAN JOVANOVIĆ DANILOV

XI.

Nincs borzalmasabb háborús regény a hétköznapioknál. No de hát megmutatni, hogy minden élet egy-egy nagy illúzió csupán, mi sem könnyebb annál. Mi mintha soha nem is lettünk volna a világon. Múlik az idő, s nincs sok öröm benne. Hiszen a malac is, melyet éppen most vágnak le karácsonyra, rosszabb világnak mond búcsút, mint amilyenre született. Ó, milyen pontosan és elevenbe vágón állapította meg utóéletét elbeszélőnk – a legszebb és legszörnyűbb dolgokat, mégsem írta meg soha senki. De az is igaz, hogy minden elbeszélés a világon, ha elég hosszú, halállal végződik.

Danilo egy ideje szabadlábban volt már, a lelke a Nap tábor foglya maradt mégis. Alig néhány nappal azután, hogy hazajött Sz.-be, meghalt az édesanyja, nem csoda, hogy most kábultan, összetörten rőtta Belgrád utcáit. A kioszkban újságot vett, majd beült A lóhoz címzett kávéházba. Belelapozott a *Demokráciába*, s megtudta belőle, hogy még egy „belgrádi stílusban” elkövetett gyilkosság történt. Egy fiatalember fekete bőrdzsekiben, a fején ugyancsak fekete gyapjú harisnyasapka volt, melyen csak a szemnek hagytak két nyílást, rálőtt egy bizonyos Kirgizovicsra az autóparkolón, amikor ez éppen kiszállt gépkocsijából. A lövés után a tettes futásnak eredt, s csakhamar nyoma veszett Újbelgrád tömkelegében. Igen, Belgrád, a harmincas évek Chicagója, szűk lett a számában megszaporodott, sok fiatal maffiózónak, akik mesés dorbézolásokban

múlta idejüket, csak az alkalmat lesték, hogy bizonyítsanak. De hát sok volt az eszkimó, kevés a foka. Az ötödik oldalon keretes hírt olvasott el arról, hogy a boszniai aknamezők tisztogatása legkevesebb harminc évig fog tartani. Ezután egy szöveget arról is, hogy Zágrábban, a Krisztus szenvedései templomban szentmisén emlékeztek meg Ante Pavelić usztasa államfőről. Ez alkalommal a dominikánus szerpap a misét követő prédikációban az oltár lépcsőjén magasztalta fel a második világháború egyik legnagyobb gonosztevőjét, akinek parancsnoksága alatt annyi szerbet, zsidót, cigányt, ártatlan gyermeket kergettek a pusztulásba, köztük olyan horvátokat is, akik elborzadtak tőle, és elítélték őt ezért.

– Ő most a mennyországban van, s az ártatlan gyermekekkel meg a horvát vértanúk plejádjával együtt virraszt Horvátország és mindannyiunk sorsa felett – prédikálta a pap.

A napilap tele volt apróhirdetésekkel, amelyekben a háború viharában eltűnt hozzátartozóikat keresték az emberek: „Szüleit, a plaškói Dara és Milivoj Božićot keresi kétségbeesett lányuk. Traktoron menekültek el. Aki tud róluk bármit is, kérem, jelentse a . . . telefonszámon.” Márpedig a háborús felfordulásban nyomtalanul eltűnt emberek sorsáról szóló híradásokhoz képest csakugyan minden más mellékes, beleértve a családjuk megélte pokol Saturnus-köreinek leírását is.

A *Demokrácia* egyik oldalának legalján, az olvasók leveleinek fenntartott rovatban, egy ismerős kézírással írt levél keltette fel Danilo figyelmét:

„A távoli 1963-ban sértő csalódásként éltem át, amikor az az ember, akitől fiam született, mindörökre elhagyott úgy, hogy többé nem adott hírt magáról, soha egy betűt nem írt. A napokban azonban, az ember, akit nagyon szerettem, bebizonyította, hogy nem volt igazam. Belgrád város postahivatalának 1995. október 15-i keltezésű viselő bélyegzőjével ellátva, két fekete-fehér levelezőlapot kaptam Berlinből 1964. március 26-i, illetve 1964. március 28-i kelettel, továbbá egy hosszú levelet, melyet ugyanabban az évben ugyancsak Berlinben adtak fel. Jólesett a felismerés, még ha harmincesztendővel késéssel érkezett is, hogy a fiam apja mégsem felejtett el, amint átlépte a határt. Viszont továbbra is válaszra vár a kérdés, hol és merre tévelyegtek fiatalságom levelei. Talán meg tudom majd, ha megérem, kétezer-tizenhétben.

Angelina K.”

Azokban a napokban a sajtó részletesen írt arról az emberrablásról, amely Štrpciben, a Jugoszláv Vasutak vonatán történt. Február 28-a végzetes éjszakáján az önműködő fegyverekkel meg kézigránátokkal felszerelt, mintegy huszonöt főnyi álkatonai alakulat betoppant a štrpci vasútállomás kis épületébe. A vállalkozás parancsnoka, egy szőrkcusmás férfi, arra való hivatkozással, hogy mint a Szerb Köztársaság fegyveresei, ő és különítménye hadköteles férfiakat keresnek, megparancsolja a forgalmistának, hogy állítsa le a Jugoszláv Vasutak 671-es számú személyvonatát, amely a Belgrád–Bar vonalon közlekedik. Miután feltartóztatták a szerelvényt, egy kisebb csoport végigjárja a kocsikat, igazoltat, majd erőszakkal leszállítja a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság tizenkilenc állampolgárát, zömében muzulmánokat és még egy ismeretlen személyt. Sok víz lefolyt a Drinán e szörnyű esemény óta, az elhurcoltak hozzátartozóit pedig a bizonytalanság emésztette eközben. A szerencsétlen embereknek nyomuk veszett. Mindenféle kósza hírek szállingóztak róluk. Egyesek szerint valahová a Drinán túlra vitték őket. Mások azt állították, hogy a nemkívánatos muzulmán neveket viselő utasokat Fočában látták, ismét mások, hogy a frontra vitték őket lövészárkot ásni, de olyan vélemény is volt, hogy ezeket az embereket már kivégezték. Családjuk legfeljebb csak reménykedhetett a kedvező fordulatban. Mert ha egy vagon cementet kapcsolnak le, a mozdonyvezető meg a vonatkíséret már börtönben ülne, de így, hogy emberéleteket nyelt el a sötétség – a haja szála sem görbült meg senkinek. Az igazság ellenben lesújtó volt. Az elrabolt, halálra rémült embereket bezsúfolták egy teherautóba, és egy lakatlan épületbe zárták Višegrad közelében. Itt mindenekelőtt elszedték tőlük az ékszert és a pénzt. Dróttal hátrakötözték a kezüket, kegyetlenül agyba-főbe verték, végül pedig kiterelték őket a višegradi duzzasztógátra, s ott felsorakoztatták a beton platón. S akkor a gyilkolás vad örömeivel eresztettek egész golyósortozatokat az ötösével-hatosával a fegyverek elé állított emberekbe. Kettejüket, akik szökéssel próbálkoztak, azokat is lekaszalták. A vérengzés után a hóhérok visszabújnak odúikba anélkül, hogy bárkinek is elárulták volna, micsoda példátlan gaztettet követtek el.

Az Egyetemista Művelődési Központ előtt elhaladva Danilo az alábbi feliratot pillantotta meg az épület homlokzatán: „A legszebb divatárubolt a városban!” Ezzel ellentétben viszont a nyolcvanas években, az

ún. „gulyásszocializmus” és az abszolút szabadság korszakában, amikor Belgrád a világ avantgárd színhátságának adott otthont, amikor ott az Idolok hangversenyeztek, Milovan Marković De Style állított ki, s a legújabb filmeket vetítették, az Egyetemista Művelődési Központ falán egy tábla állt Braca Dimitrijevićnek ezzel a mondatával: „Ez a hely egy napon történelmi jelentőségű lehet!”

Belgrád utcáin ténferegeve teljesen egyedül ezen a világon, Danilo sok olyan fiatal embert látott, akik mankóra támaszkodva jártak. Imitt-amott a hidegtől szederjes, mezítlábas cigánypurdék kéregettek a járdaszegélyen. Olyan emberekkel is találkozott, akik, nyugtatók híján, hallucináltak. A Nemzeti Színház sarkán két kövér parasztasszony kínálta az első idei ibolyából, kankalinból és jácintból kötött csokrokat mintegy a tavaszi kikelet ünnepélyes beköszöntőjeként, harsonaszóval érkező hírnökeként, amely akadályt nem ismerve gyűrte le az elvásott telet. Az enyhe tavaszi napfényben fűrösztve arcát Danilo a Mihály fejedelem utca felé fordította lépteit. A Geca Kohn-féle könyvkereskedésnél Borović professzort pillantotta meg, amint mindkét lába nélkül, egy üres cipődobozzal maga előtt, koldul. Borović tanár úr tehát él, s mivel nyomorék, koldulni kénytelen, nem volt más választása. Végig a Mihály fejedelem utcán súlyos rokkantak ültek egy-egy utcai mérleg mögött, amelyeken ott állt a tájékoztató felirat: *hadirokkant mérlege*. Azok, akiknek mindkét lába hiányzott, szánalmasan imbolyogtak, mivel helyváltoztatáshoz csak a kezüket használhatták. Danilo, egy fémpénzt vetve a dobozba, elhaladt Borović professzor előtt. Járt ugyan, de már nem érezte a saját lépteit. A falakról meg a málladozó, ragyás homlokzatokról pártvezérek ázott, elrongyolódott poszterei néztek vissza rá. A jelmondatos táblákkal meg mindenféle sípokkal, füttyülővel felszerelt egyetemisták a Bölcsészkar előtti téren gyülekeztek a fülsiketítő zenebonában. A környékbeli utcákból hatalmas, hömpölygő embertömeg közeledett az éberén figyelő rendőrkordon felé, amely alig ötven méterre volt onnan. Közöttük felismerte Miloje Marojevićet, egyik háborús bajtársát, aki azonban dezertált, s utána Belgrádban, Újvidéken és Szabadkán rejtőzködött. Most arany keretes szemüveget és Montgomery-esőköpenyt, a nyakában pedig fehér selyemsálat viselt. A kezében legújabb gyártmányú, miniatúr Ericsson mobiltelefont tartott. Mosolygós volt és gondtalan. Úgy nézett ki, mint egy szabadnapos figaró. Danilo

nem sejtette, hogy a sokaság jó részét, nagyon hamar, alaktalan masszává gyúrák és elhallgattatják, s hogy látszólag felforgató szándékú megmozdulása nyomán napjainknak az a szultánja csak még inkább megerősödik. A Kalemegdan felé folytatta útját, ahol ifjúkorában annyi magányos órát töltött el hosszú-hosszú sétákban és Kavafisz meg Rimbaud verseinek olvasásával (ez utóbbiakkal ismerkedve, mi több, úgy felindult, hogy szeméből, mintegy démoni önmegsemmisülésben, potyogtak a könnyek). Egy templom előtt megállt. Amikor belépett, odabent tökéletes csend honolt. Az oltári terítéken egy keresztet, két nyeles szentképet, ezüst veretes Evangéliumot meg egy aranyozott, a mennyei istenháza kicsinyített másaként elkészített ereklyetartót látott. A díszes ornátusba öltözött, jószágos arcú pópa halkán zsoltosmázott:

– Az egyház örök. Államok és uralkodók, tirannusok és szatrapák követik egymást a mulandóság útján, de az egyház megmarad.

Ami közben így szólott, egy pohár bort emelt a fény felé. A napsugár áthatolt a poháron, majd megtörvén, tovább cikázott.

– Nézzétek – emelte fel hangját a pap. – Így van ez a szeplőtelen fogantatással is.

Fönről, a pantokrátor alakjával kifestett kupola ívéből rövid életű, csillogó, nagy fehér pelyhek kezdtek hullani. Danilo az ikonosztázion előtt állt, amidőn szeme előtt megjelent egy freskó, amely az Atyaistent ábrázolta az angyalok seregletében. Felfohászkozott hozzá, s arra kérte, hogy testét adja át az anyaföldnek, mivel ez a tehernek érzett porhüvely nem engedi őt, hogy sokat szenvedett lelke az isteni fényesség felé röppenjen. Az ikonosztáz fenséges ragyogásában akként látta arcának torz töredékeit, amiképpen a megátalkodott istentagadásban a pogány leli meg Isten nevét, akit ő, az esti imák békességében ismert meg gyerekként. Az egyik ikonról beközelítve Mária szeme vált tiszta tükörré, mely ekkor Danilo arcmását tükrözte e szűzies forráskútban. S Danilo többé nem tudta, hogy szenved-e vagy gyönyört él át, megvan-e még, vagy pedig elközelgett halálának órája. Szívét ezentúl semmi sem tudta megmelengetni. Pontosabban, már nem is volt szíve. A szíve helyén csak fájdalmat érzett. Megtörtén, hamuszürke arccal, mint aki halálos beteg, fáradt, fátyolos hangon suttopta:

– Nincs énnekem már semmi földi kívánságom. Az élet minden nyoma kivesszett belőlem.

Érzéki kupolákat látott és harangtornyokat, amint a mennyei kékség felfoghatatlan mélységeibe fúródnak. Egész életét lepergette ez alatt a néhány másodperc alatt. Hirtelenében megbékélt, belülről megtisztálkodott, mint akit az elvégeztettség nyugalma szállt meg. Úgy tűnt, elérékenyülve nézi Françoise-t meg a bölcsőben szendergő kislányát valahol egy párizsi lakásban. Kristálytisza hegyi patakokat látott mély, zöld örvényekkel, telis-tele pisztráanggal. Egy-egy távoli, elérhetetlen asszonyra emlékeztetőn pucér gyerkőcök fürödtek a mozdulatlan, smaragdszín vízben. A mostari Neretva-hidat látta, amint ezer meg ezer darabra szakad. A hullámok éjszakai mormolását hallotta, azután meg az édesanyja szólóingatását valamikor gyermekkorában, a kertek alján. Felsírt a kislánya, ezt is hallotta, akárcsak az Athosz-hegyi énekes kalugyerek hangjait, amelyek mintha valami ősi sejtelemből, az idők méhéből érkeztek volna. Orrcimpáit birizgálva bódítóan illatozott a mediterrán növényzet, a szelíd hullámverés zaját pedig elnyelte a szurokmeleg éjszaka homálya. Mielőtt eszébe ötlött volna a próféta szava, miszerint az élet úgy múlik el, mint a tegnapi nap, amikor már elmúlt vagy ellép, mint az éjjeli őrjárat, hirtelen a Nap tábor jelent meg előtte, amint a ködön át, nehézkesen, mint amilyen nehezen lélegzik a tüdőbeteg, feldereng a reggel. Ott, ahol a hegyek ormosodtak, hegyes, kékülő, hófödte csúcsokat látott, s olyan könnyűnek érezte magát, mint a tollpohár. Ekkor, valahonnan, egy száj nyílt szólásra:

– Maradj békén, merthogy itt, ebben a sírban leszünk eltemetve sokáig, sokáig, még hozzá együtt, ezért ölelj meg!

Ebben a pillanatban megkondultak a harangok. Úgy gingallóztak, mint a paradicsomkertben. Danilo mérhetetlen szeretettel szemlélte a vakító aranyfényben tündöklő ikonosztázt. Egy pillanatban úgy tetszett, maga is ott van az angyalok, apostolok és egyházatyák fenséges környezetében Krisztus képmása körül. Kezét a szívére tette, nem is sejtván, hogy a próféta szavának nincs kezdete és nincs vége – a próféta szava időtlen, és eleje-vége nélkül folytatódik, akár a parttalan folyó.

EPILOGUS

A Messiás eljövételéről

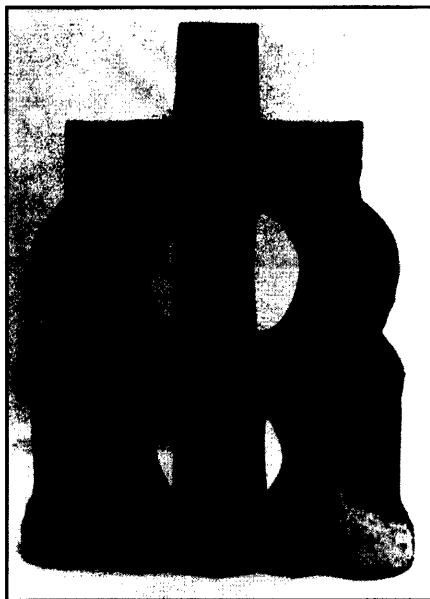
A történelem, mondják szavahihető történészek, számos olyan bizonyítékot őrzött meg, amelyek megbízhatóan tanúsítják, hogy már a pogány korban általánosan elterjedt az a meggyőződés, hogy a Messiasnak előbb-utóbb el kell jönnie. Ha ezekről a tanúbizonyságokról ma hallunk, Isten mindenkor akaratát és a Gondviselő jóságos kezét látjuk bennük, amellyel az emberi nemet vezeti. Babilóniában „egy nagy királyról” szólt a jóslat, „aki majd felkél Napnyugaton, alatta pedig igazság, béke és vigáság uralkodik minden országban, és ő boldoggá teszi minden nemzeteket”. Egy ősrégi északi legenda olyan valaki eljövételéről beszél, aki „Odinnál is hatalmasabb” lesz. Kínában egy fölöttébb szent életű férfit vártak, aki Nyugatról jön, s megalapítója lesz egy vallásnak, melynek mind a világ végéig lesznek hívei. Vergilius (a IV. eklogában) olyan vezetőről énekel, aki „istenként él majd”, s akkor „örök remegés nem ijeszti világunk”. Ciceró Szibilla jövendölését említi a Királyról, akit kénytelen lesz mindenki elismerni, ha üdvözülni akar. *De civitate* című művében kifejti, hogy az egész világnak egyetlen uralkodója lesz, mégpedig Isten, aki a mennyekből a földre száll, meglátogatja az embereket, s közöttük fog élni. Tacitus, Suetonius, Josephus Flavius megírják, hogy az akkori Keleten széltében-hosszában elterjedt az a meggyőződés, hogy Júdeából jönnek majd emberek, akik uralmuk alá hajtják a világot.

A maguk idejében mindez valahogy homályos, ködös volt nekik. Nem tudták, hogy ők csupán eszközül szolgálnak Isten kezében, amidőn 69-ben felgyújtották a Capitoliumot, s ekképpen megsemmisítették valamennyi pogány istenség panteonját Rómában, nyolc hónappal később pedig a zsidó szentélyt is Jeruzsálemben. Hatalmuk bealkonyodóban volt. Környezetükben, egy új világot körvonalazva meg, új életet és újfajta tudomány létrejöttét sejtette, már terjedt a testet-lelket meghódító kereszténység. Amíg a régi kultúra az akkori embert tekintette eszményképnek mindazzal együtt, ami őt földi teremtménnyé tette, az új kultúra az ember testi-lelki összhangjának fontosságát hirdette, megbotránkozást keltve azok soraiban, akik egyedül a testi szépséget és harmóniát tartották szem előtt. A keresztények célja az Istenben való

üdvözülés volt, de oda a mártíromságon át vezetett az út. A Golgota értelme azonban, s ezt is meg kell mondani, nem a mártírsors és a szenvedés eszményítésében, hanem a szenvedés felett való győzedelmeskedésben, a felülkerekedésben és a feltámadásban van. Így lőn, hogy a test kultusza meghátrált a lélek kultuszával szemben. Két világ csapott össze, s az elkeseredett küzdelem végén, minek során annyi vér kiömlött, a császári paloták ormán s a világ középpontjában felragyogott Krisztus Arany Keresztje.

BORBÉLY János fordítása

(Vége)

Tűzimádók boldogasszonya